

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ - ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

Ονοματεπώνυμο φοιτήτριας: Αγγελική Λυμνίδου
Αριθμός Μητρώου: Ξ2013108
Εξάμηνο: Ι'

Πτυχιακή εργασία με θέμα: **Μετάφραση αποσπάσματος από το βιβλίο *All About Love: New Visions* (2000) της Bell Hooks και σχολιασμός μεταφραστικής διαδικασίας σε κείμενα φεμινιστικής θεωρίας**

Επιβλέπουσα Επιτροπή:
1. Πασχάλης Νικολάου
2. Σωτήριος Κεραμίδας

ΚΕΡΚΥΡΑ 2018

Πτυχιακή εργασία με θέμα: **Μετάφραση αποσπάσματος από το βιβλίο *All About Love: New Visions* (2000) της Bell Hooks και σχολιασμός μεταφραστικής διαδικασίας σε κείμενα φεμινιστικής θεωρίας**

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	5
1. Το μετάφρασμα.....	6
2. Το πρωτότυπο κείμενο.....	18
3. Η συγγραφέας και το έργο της.....	28
4. Η μεταφραστική πρόθεση.....	31
5. Μεταφραστικά σχόλια.....	33
Επίλογος – Συμπεράσματα.....	38
Βιβλιογραφία.....	37

Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιική εργασία αφορά κατά πρώτον τη μετάφραση αποσπάσματος από το φεμινιστικό λογοτεχνικό έργο της bell hooks *All About Love: New Visions*, από τα αγγλικά στα ελληνικά. Δεύτερο αντικείμενό της είναι ο επαναπροσδιορισμός του όρου μετάφραση και του περιεχομένου της, όταν αυτή πραγματοποιείται μέσα στα πλαίσια της φεμινιστικής θεωρίας. Η επιλογή να μεταφραστεί το συγκεκριμένο έργο έγινε με βάση το επίκαιρο θέμα του και το γεγονός ότι προσφέρει πληθώρα μεταφραστικών ζητημάτων, τα οποία παρουσιάζουν έντονο ενδιαφέρον από φεμινιστική άποψη.

Όσον αφορά τη δομή της εργασίας, αρχικά παρατίθενται το μετάφρασμα του αποσπάσματος καθώς και το πρωτότυπο κείμενο. Έπειτα, ακολουθούν πληροφορίες σχετικά με τη συγγραφέα και το έργο. Ακολούθως, αναλύονται τόσο η μεταφραστική πρόθεση, όπου γίνεται και απόπειρα ορισμού της φεμινιστικής μετάφρασης, όσο και τα μεταφραστικά προβλήματα, που εντοπίζονται στο εν λόγω έργο. Τέλος, παρουσιάζονται σε μορφή epilόγου τα γενικά συμπεράσματα, τα οποία προέκυψαν από την όλη εμπειρία εκπόνησης της συγκεκριμένης εργασίας, καθώς και οι ηλεκτρονικές πηγές και η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκαν.

1. Το μετάφρασμα

Τρία

ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ: ΝΑ ΛΕΣ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΓΑΠΗ

Όταν ανοιχτούμε στον ή στη σύντροφό μας και ανακαλύψουμε ότι αυτό δεν μας κάνει κακό, αλλά αντίθετα λειτουργεί για μας ως θεραπεία, τότε έχουμε ανακαλύψει κάτι σημαντικό: ότι μια βαθιά προσωπική σχέση μπορεί να μας παρέχει καταφύγιο σε έναν κόσμο γεμάτο υποκρισία, να γίνει για μας ένας ιερός χώρος όπου μπορούμε να εκφραζόμαστε ελεύθερα, να είμαστε εμείς...

Η στιγμή που βγάζουμε τη μάσκα – όταν λέμε την αλήθεια, όταν μοιραζόμαστε τις ανησυχίες ή φανερώνουμε τις αδυναμίες μας – είναι ιερή. Είναι αυτή που επιτρέπει σε δύο ψυχές να συναντηθούν και να αγγίζουν η μία την άλλη βαθύτερα.

- TZON ΓΟΥΕΛΓΟΥΝΤ

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι, όταν μαθαίνουμε από παιδιά ακόμα, τι σημαίνει δικαιοσύνη και δίκαιο παιχνίδι, διδασκόμαστε συνήθως παράλληλα, ότι πρέπει να λέμε την αλήθεια. Η καρδιά της δικαιοσύνης είναι η αλήθεια, το να βλέπουμε δηλαδή εμάς και τον κόσμο όπως είναι και όχι όπως θα θέλαμε να είναι. Τα τελευταία χρόνια, πολλοί και πολλές κοινωνιολόγοι και ψυχολόγοι έχουν καταγράψει πολυάριθμα στοιχεία σχετικά με το πόσο έχουν αυξηθεί τα ψέματα που λέγονται καθημερινά στη χώρα μας. Το βιβλίο της φιλοσόφου Σισσέλα Μποκ, *Ψέμα: Ηθική Επιλογή στη Δημόσια και Ιδιωτική Ζωή (Lying: Moral Choice in Public and Private Life)*, είναι από τα πρώτα έργα που επισημαίνουν τον πολύ μεγάλο βαθμό, στον οποίο το ψέμα έχει γίνει αποδεκτό και σύνηθες στην καθημερινή μας επικοινωνία. Ο Μ. Σκοτ Πεκ, στο βιβλίο του *Ο δρόμος ο λιγότερο ταξιδεμένος*, αφιερώνει ένα μεγάλο μέρος στο ψέμα. Η Χάρριετ Λέρνερ, μια επίσης δημοφιλής ψυχοθεραπεύτρια, στο βιβλίο της *Ο Χορός της Παραπλάνησης (The Dance of Deception)*, εφιστά την προσοχή στον τρόπο με τον οποίο μια σεξιστική κοινωνικοποίηση ενθαρρύνει τις γυναίκες να προσποιούνται και να χειραγωγούν, χρησιμοποιώντας το ψέμα για να γίνονται αρεστές. Η Λέρνερ τονίζει, επίσης, τους διάφορους τρόπους με τους οποίους η συνεχής προσποίηση και το ψέμα αποξενώνουν τις γυναίκες από τα πραγματικά τους συναισθήματα, οδηγώντας τις στην κατάθλιψη και την απώλεια της αυτεπίγνωσης.

Ψέματα λέμε ακόμα και για τις πιο ασήμαντες πλευρές της καθημερινής μας ζωής. Σε απλές ερωτήσεις του τύπου «Πώς είσαι σήμερα;», πολλές φορές αντικαθιστούμε την αλήθεια

με ένα ψέμα. Πολλά από τα ψέματα, που λέμε καθημερινά, στοχεύουν στην αποφυγή διαφωνιών ή λέγονται στην προσπάθειά μας να μην πληγώσουμε τα αισθήματα κάποιου ατόμου. Οπότε, όταν μας καλούν σε ένα δείπνο, όπου θα παρευρίσκεται κάποιο άτομο, το οποίο δεν συμπαθούμε ιδιαίτερα, προτιμάμε να εφεύρουμε κάποια ιστορία για να απορρίψουμε την πρόσκληση, αντί να πούμε την αλήθεια ή απλώς να αρνηθούμε. Λέμε, δηλαδή, ένα ψέμα ενώ το σωστό θα ήταν φυσικά απλώς να αρνηθούμε, σε περίπτωση που η αναφορά των λόγων της άρνησης θα πλήγωνε κάποιο πρόσωπο χωρίς λόγο.

Υπάρχουν πολλά άτομα, που μαθαίνουν να λένε ψέματα από την παιδική τους ηλικία. Συνήθως το κάνουν, για να αποφύγουν κάποια τιμωρία ή επειδή δεν θέλουν να απογοητεύσουν ή να πληγώσουν κάποιο ενήλικο άτομο. Σίγουρα, πολλοί και πολλές από εμάς θυμόμαστε έντονα περιστατικά, όπου νιώσαμε περηφάνια λέγοντας την αλήθεια, που διδαχθήκαμε από τους γονείς μας, μόνο και μόνο για να ανακαλύψουμε λίγο αργότερα ότι δεν περίμεναν από εμάς να λέμε πάντα την αλήθεια. Σε πάρα πολλές περιπτώσεις, παιδιά έχουν τιμωρηθεί, επειδή απάντησαν με ειλικρίνεια σε ερώτηση μιας ενήλικης μορφής εξουσίας. Στη συνείδηση αυτών των παιδιών δημιουργήθηκε από νωρίς η εντύπωση, ότι το να λες την αλήθεια προκαλεί πόνο. Έτσι, μαθαίνουν να λένε ψέματα, για να απομακρύνουν τον πόνο και από αυτά και από τα άτομα γύρω τους.

Σε πολλά παιδιά δημιουργείται σύγχυση, όταν τα άτομα γύρω τους περιμένουν από αυτά να είναι ειλικρινή αλλά ταυτόχρονα να ξέρουν άνετα και να υποκρίνονται. Ωριμάζοντας, αρχίζουν να παρατηρούν πόσο συχνά λένε ψέματα τα ενήλικα άτομα και πόσο σπάνια λέγεται η αλήθεια. Προσωπικά, μεγάλωσα σε έναν κόσμο, όπου τα παιδιά διδάσκονταν να λένε την αλήθεια, συνειδητοποιώντας μετά από λίγο καιρό ότι τα ενήλικα άτομα δεν έκαναν το ίδιο. Από τα αδέρφια μου, εκείνα που έμαθαν να λένε ψέματα ευγενικά και όπως ήθελαν να τα ακούν τα μεγάλα σε ηλικία άτομα, ήταν πάντοτε πιο δημοφιλή και ανταμείβονταν περισσότερο από εμάς που λέγαμε την αλήθεια.

Σε μια ομάδα παιδιών δεν είναι ακόμα ξεκάθαρο, γιατί κάποια μαθαίνουν γρήγορα την τέχνη της παραπλάνησης (γνωρίζουν, δηλαδή, πώς να φοράνε κάθε φορά την κατάλληλη «μάσκα», προκειμένου να χειριστούν καταστάσεις), ενώ άλλα δυσκολεύονται να κρύψουν τα πραγματικά τους συναισθήματα. Εξάλλου, η προσποίηση, η οποία υπάρχει δεδομένα στα παιδικά παιχνίδια, προσφέρει το τέλειο περιβάλλον, μέσα στο οποίο μπορεί να κατακτηθεί αυτή η τέχνη. Ομοίως, η απόκρυψη της αλήθειας αποτελεί συχνά διασκεδαστικό κομμάτι του

παιδικού παιχνιδιού, όμως αν γίνει συνήθεια, το παιδί κινδυνεύει να υιοθετήσει αυτή τη νοοτροπία και να λέει ψέματα συνέχεια.

Πολλές φορές τα παιδιά ενθουσιάζονται από το ψέμα, καθώς αντιλαμβάνονται την εξουσία που αποκτούν χάρη σε αυτό πάνω στα ενήλικα άτομα. Φανταστείτε: ένα κοριτσάκι πηγαίνει στο σχολείο και λέει στη δασκάλα ή τον δάσκαλό της ότι είναι υιοθετημένο, γνωρίζοντας ότι αυτό δεν είναι αλήθεια. Απολαμβάνει την προσοχή που λαμβάνει, τόσο την ιδιαίτερη μεταχείριση που της προσφέρεται, όσο και τον εκνευρισμό και το θυμό των γονιών της, όταν αυτοί καλούνται στο σχολείο, για να επιβεβαιώσουν αυτή τη νέα πληροφορία. Μια φίλη μου, η οποία λέει ψέματα συνέχεια, μου είπε ότι λατρεύει να εξαπατάει τους ανθρώπους και να τους κάνει να δρουν σύμφωνα με δεδομένα, τα οποία μόνο εκείνη γνωρίζει ότι είναι αναληθή. Αυτή η φίλη είναι μόλις δέκα ετών.

Όταν εγώ ήμουν στην ηλικία της, τα ψέματα με τρώμαζαν. Προκαλούσαν σύγχυση και σε μένα και στο περιβάλλον γύρω μου. Τα άλλα παιδιά με κορόιδευαν, γιατί δεν ήμουν καλή στο να λέω ψέματα. Στο μοναδικό πραγματικά βίαιο επεισόδιο ανάμεσα στη μητέρα και τον πατέρα μου, εκείνος την κατηγορήσε ότι του έλεγε ψέματα. Μετά απ' αυτό, ένα βράδυ μία από τις μεγαλύτερες αδερφές μου, είπε ψέματα ότι πρόσεχε κάποια παιδιά, ενώ στην πραγματικότητα είχε βγει ραντεβού. Χτυπώντας τη, ο πατέρας μου φώναζε: «Μη μου λες ψέματα εμένα!». Κι ενώ η βιαιότητα της ανταπόκρισής του δημιούργησε μέσα μας φόβο για τις συνέπειες που θα είχαμε, αν λέγαμε ποτέ ψέματα, αυτό δεν άλλαζε το γεγονός ότι γνωρίζαμε, πως ο ίδιος δεν έλεγε πάντα την αλήθεια. Ο αγαπημένος του τρόπος να λέει ψέματα ήταν η απόκρυψη πληροφοριών. Το γνωμικό, που ανέφερε συνέχεια, ήταν «απλώς σώπασε, όταν σε ρωτούν, κι έτσι δεν λες ψέματα».

Οι άντρες που αγάπησα πάντα έλεγαν ψέματα, είτε για να αποφύγουν αντιπαραθέσεις είτε για να αποποιηθούν την ευθύνη για ανάρμοστες συμπεριφορές. Στο ριζοσπαστικό βιβλίο της με τίτλο *Η Γοργόνα και ο Μινώταυρος: Σεξουαλικές Συνθέσεις και Ανθρώπινη Δυσφορία (The Mermaid and the Minotaur: Sexual Arrangements and Human Malaise)*, η Ντόροθυ Ντίννερσταϊν μας μεταφέρει την εικόνα ενός μικρού αγοριού, το οποίο αρχίζει να αντιλαμβάνεται, ότι η ισχυρή μητέρα του, η οποία ελέγχει τη ζωή του, στην πραγματικότητα δεν έχει καμία ισχύ μέσα στην πατριαρχία. Η ανακάλυψη αυτή το μπερδεύει και συνάμα το εξοργίζει. Το ψέμα γίνεται, τότε, μία από τις στρατηγικές, που το βοηθούν να «ξεσπάσει» και να εκμηδενίσει την εξουσία της μητέρας του πάνω του. Του δίνει τη δυνατότητα να τη

χειραγωγεί, εκθέτοντας παράλληλα την έλλειψη ισχύος της. Αυτό κάνει το αγόρι να αισθάνεται πιο ισχυρό.

Οι άντρες μαθαίνουν να λένε ψέματα, προκειμένου να αποκτήσουν ισχύ. Από την άλλη, οι γυναίκες κάνουν ακριβώς το ίδιο και επιπλέον λένε ψέματα για να φαίνονται αδύναμες. Στο έργο της, η Χάρριετ Λέρνερ μιλάει για τον τρόπο με τον οποίο η πατριαρχία στηρίζει την απάτη, ενθαρρύνοντας τις γυναίκες να παρουσιάζουν ένα ψεύτικο άτομο στους άντρες και αντίστροφα. Στο βιβλίο *101 Ψέματα που Λένε οι Άντρες στις Γυναίκες (101 Lies Men Tell Women)*, η Ντόρυ Χόλλαντερ επιβεβαιώνει την άποψη ότι, ενώ και τα δύο φύλα λένε ψέματα, σύμφωνα με πληροφορίες, που έχει συλλέξει η ίδια, αλλά και με ευρήματα άλλων ερευνών, «οι άντρες λένε πιο πολλά ψέματα, τα οποία έχουν πιο καταστροφικές συνέπειες». Για πολλούς νεαρούς άντρες, η πρώτη επαφή με την εξουσία λαμβάνει χώρα, όταν αισθάνονται την έξαψη του να λένε ψέματα σε ισχυρότερα από τους ίδιους ενήλικα άτομα χωρίς να έχουν επιπτώσεις. Επίσης, πολλοί άντρες μού έχουν εκμυστηρευθεί ότι τους είναι δύσκολο να λένε την αλήθεια, όταν βλέπουν ότι κάποιο αγαπημένο τους πρόσωπο θα πληγωθεί. Κυρίως αυτά τα ψέματα, τα οποία μαθαίνουν να λένε πολλά αγόρια για να μην πληγώσουν τη μαμά ή κάποιο άλλο πρόσωπο, είναι που μπορεί να γίνουν συνήθεια, κάνοντάς τους τελικά να ξεχωρίζουν με δυσκολία το ψέμα από την αλήθεια. Η συμπεριφορά αυτή συνεχίζεται και στην ενήλικη ζωή.

Συχνό φαινόμενο για τους άντρες, οι οποίοι δεν θα σκέφτονταν ποτέ να πουν ψέματα στον χώρο της εργασίας τους, είναι να λένε συνέχεια ψέματα στις σχέσεις τους. Αυτό ισχύει κυρίως για ετεροφυλόφιλους άντρες, που θεωρούν τις γυναίκες αφελείς. Πολλοί άντρες ομολογούν ότι λένε ψέματα, επειδή γνωρίζουν ότι δεν πρόκειται να υπάρξουν επιπτώσεις και τα ψέματά τους θα συγχωρεθούν. Προκειμένου να γίνει κατανοητός ο λόγος, για τον οποίο τα αντρικά ψέματα είναι πιο αποδεκτά από την κοινωνία, είναι αναγκαίο να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο η εξουσία και πολλά προνόμια απονέμονται στους άντρες, απλώς επειδή τυχαίνει να είναι τέτοιοι μέσα στα πλαίσια μιας πατριαρχικής κουλτούρας. Διότι η γενικότερη ιδέα του «να είσαι άντρας» και μάλιστα «αληθινός άντρας» πάντα υπονοούσε ότι, όταν το κρίνουν απαραίτητο, οι άντρες μπορούν να παραβαίνουν τους κανόνες, δρώντας ακόμα και υπεράνω του νόμου, ενώ παράλληλα η πατριαρχία φροντίζει να μας υπενθυμίζει καθημερινά μέσα από ταινίες, περιοδικά και την τηλεόραση, ότι οι ισχυροί άντρες μπορούν να κάνουν ό,τι θέλουν και είναι ακριβώς αυτή η ελευθερία που τους κάνει άντρες. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, το μήνυμα που δίνεται είναι, ότι το να είσαι ειλικρινής σημαίνει ότι είσαι

μαλθακός, ενώ αντίθετα το να μπορείς να λες ψέματα και ταυτόχρονα να αδιαφορείς για τις συνέπειες είναι αυτό που κάνει έναν άντρα σκληρό. Έτσι ξεχωρίζουν οι άντρες από τα αγόρια.

Στο βιβλίο του *Το τέλος της ανδροσύνης: Ένα βιβλίο για άντρες με συνείδηση* (*The End of Manhood: A Book for Men of Conscience*), ο Τζον Στόλτενμπεργκ αναλύει τον τρόπο, με τον οποίο ο σχηματισμός της αντρικής ταυτότητας εντός του πατριαρχικού συστήματος απαιτεί από όλους τους άντρες να εφεύρουν και να επενδύσουν σε έναν ψεύτικο εαυτό. Ξεκινώντας από τη στιγμή που διδάσκονται ότι δεν πρέπει να κλαίνει ή γενικότερα να εκφράζουν συναισθήματα λύπης, μοναξιάς ή πόνου, ότι δηλαδή πρέπει να είναι σκληρά, τα αγόρια μαθαίνουν να κρύβουν τα αληθινά τους συναισθήματα. Στη χειρότερη περίπτωση, μαθαίνουν πώς να μην αισθάνονται τίποτα απολύτως. Τέτοιες διδαχές γίνονται συνήθως από άλλα αγόρια ή άντρες ή από σεξίστριες μητέρες. Ακόμα και τα αγόρια εκείνα, που μεγάλωσαν στις πιο προοδευτικές και στοργικές οικογένειες με γονείς, που τα ενθάρρυναν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, λαμβάνουν μια διαφορετική οπτική του τι σημαίνει να είσαι άντρας μέσα από παιχνίδια, αθλήματα, το σχολείο ή την τηλεόραση. Έτσι, ενδέχεται να επιλέξουν τελικά τον πατριαρχικό ανδρισμό, προκειμένου να γίνουν πιο εύκολα αποδεκτά από τα αγόρια της ηλικίας τους ή να λάβουν αναγνώριση από αντρικές μορφές εξουσίας.

Στο σημαντικό του έργο *Επαναπροσδιορίζοντας τον ανδρισμό* (*Rediscovering Masculinity*), ο Βίκτορ Σάιντλερ επισημαίνει: «Όταν μαθαίνουμε ως αγόρια να χρησιμοποιούμε τη γλώσσα, μαθαίνουμε πολύ γρήγορα πώς να κρύβουμε τον εαυτό μας μέσω αυτής. Κατακτούμε τη γλώσσα, για να μπορούμε να ελέγχουμε τον κόσμο γύρω μας... Ακόμα κι αν έχουμε μάθει να κατηγορούμε άλλα άτομα για τη δυστυχία και τη μιζέρια που υπάρχουν στις σχέσεις μας, γνωρίζουμε, ακόμα κι αν δεν το λέμε φωναχτά, πως ο ανδρισμός μας έχει περιοριστεί, έχει ταπεινωθεί. Θα μπορούσαμε κυριολεκτικά να αγγίζουμε τον πόνο, καθώς συνειδητοποιούμε πόσο λίγο έχουμε μάθει να αισθανόμαστε το οτιδήποτε...». Η αποξένωση από τα συναισθήματα διευκολύνει τους άντρες να λένε ψέματα, καθώς συχνά βρίσκονται σε μια κατάσταση «ύπνωσης», κατά την οποία λειτουργούν σύμφωνα με στρατηγικές επιβίωσης, τις οποίες ξέρουν από μικροί, με απώτερο σκοπό να επιβεβαιώσουν την αντροσύνη τους στα γύρω άτομα. Αυτή η ανικανότητα σύνδεσης με τα άτομα γύρω τους συνεπάγεται ανικανότητα παραδοχής, ότι έχουν προκαλέσει πόνο σε κάποιο τρίτο πρόσωπο. Η άρνηση αυτή είναι πασιφανής σε περιπτώσεις, όπου άντρες προσπαθούν να δικαιολογήσουν ακραία άσκηση βίας προς κάποιο άτομο λιγότερο δυνατό, συνήθως γυναίκες, ισχυριζόμενοι ότι έχουν πέσει οι ίδιοι θύματα αυτών των γυναικών.

Ωστόσο, πέρα από όλη αυτή τη στομφώδη παράσταση ανδρισμού, μέσα τους πολλοί άντρες θεωρούν τους εαυτούς τους θύματα, επειδή δεν υπήρξε αγάπη στη ζωή τους, ενώ, όπως γίνεται συνήθως, έμαθαν και αυτοί από παιδιά να πιστεύουν ότι η αγάπη θα είναι παρούσα. Επίσης, παρόλο που πολλά αγόρια έμαθαν να υποκρίνονται ότι δεν τους ενδιαφέρει η αγάπη, βαθιά μέσα τους λαχταρούν να τη βρουν. Και αυτή η λαχτάρα δεν φεύγει απλώς επειδή γίνονται άντρες. Το ψέμα, ως μορφή αντίδρασης, αποτελεί έναν τρόπο, με τον οποίο εκφράζεται η οργή τους, επειδή η αγάπη δεν κράτησε την υπόσχεσή της, ενώ αποδεχόμενοι την πατριαρχία, αρνούνται ενεργά κάθε επιθυμία γι' αυτή.

Η πατριαρχική αρρενωπότητα απαιτεί από τα αγόρια και τους άντρες όχι μόνο να θεωρούν τον εαυτό τους ισχυρότερο και ανώτερο από τις γυναίκες, αλλά και να κάνουν τα αδύνατα δυνατά για να διατηρήσουν αυτή τη θέση ισχύος. Αυτός είναι και ένας από τους λόγους που οι άντρες, περισσότερο από τις γυναίκες, χρησιμοποιούν το ψέμα ως μέσο απόκτησης εξουσίας στις σχέσεις τους. Σε μία πατριαρχική κουλτούρα, μια ευρέως αποδεκτή άποψη είναι ότι η αγάπη μπορεί να υπάρχει σε μία κατάσταση όπου μία ομάδα ή ένα άτομο κυριαρχούν. Πολλά άτομα πιστεύουν ότι οι άντρες είναι δυνατό να κυριαρχούν επί των γυναικών και των παιδιών και παράλληλα να τους προσφέρουν αγάπη. Σχετικά με αυτό, ο ψυχολόγος Καρλ Γιουνγκ εύστοχα τόνισε το εξής: «όπου υπερτερεί η επιθυμία για εξουσία, η αγάπη πάντα θα ελλείπει». Όποια γυναίκα κι αν μιλήσει για τις σχέσεις τις με άντρες, ανεξαρτήτως φυλής ή τάξης, θα αναφέρει ιστορίες που αφορούν αυτή ακριβώς την επιθυμία για εξουσία, καθώς και τον τρόπο που χρησιμοποιούν οι άντρες το ψέμα, ή πιο συχνά την απόκρυψη πληροφοριών, ως μέσο για να ελέγχουν και να υποτάσσουν.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η αποδοχή της κουλτούρας του ψέματος από την κοινωνία συνέπεσε χρονικά με τη βελτίωση της θέσης των γυναικών στην κοινωνική ισότητα. Στις αρχές του φεμινιστικού κινήματος, οι γυναίκες επέμεναν ότι οι άντρες είχαν το πάνω χέρι, επειδή αυτοί συνήθως διαχειρίζονταν τα οικονομικά. Με τη ραγδαία αύξηση της ισχύος των γυναικών (η οποία, βέβαια, δεν έχει εξισωθεί με αυτή των ανδρών) και καθώς αυτές γίνονται όλο και πιο ανεξάρτητες οικονομικά, οι άντρες, που θέλουν να διατηρήσουν την κυριαρχία τους, πρέπει να ακολουθούν πιο έμμεσες στρατηγικές για να τις κατακτούν και να τις αποδυναμώνουν. Ακόμα και η πιο πλούσια εργαζόμενη γυναίκα μπορεί να «υποταχθεί» όντας σε μία σχέση, όπου εκείνη λαχταρά να αγαπηθεί και ο σύντροφός της της λέει συνεχώς

ψέματα. Ανάλογα με το πόσο τον εμπιστεύεται, το ψέμα καθώς και άλλες μορφές προδοσίας έχουν τη δύναμη να καταστρέψουν την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμησή της.

Η υποταγή στην κυριαρχία των αρσενικών απαιτεί από τους άντρες, που αποδέχονται αυτή την άποψη (και πολλοί, αν όχι οι περισσότεροι, το κάνουν), να διατηρούν την κυριαρχία τους επί των γυναικών με κάθε κόστος. Και ενώ η ενδοοικογενειακή βία βρίσκεται ήδη στο επίκεντρο και είναι κοινώς αποδεκτό, ότι είναι λάθος οι άντρες να χτυπάνε τις γυναίκες και να τις μειώνουν, οι περισσότεροι έχουν αρχίσει να χρησιμοποιούν τον ψυχολογικό εκφοβισμό, πρακτική που ακόμα θεωρείται κοινωνικά αποδεκτή, για να πετύχουν τον σκοπό τους. Το ψέμα λειτουργεί εδώ ως ένα από τα πιο ισχυρά όπλα. Όταν οι άντρες λένε ψέματα στις γυναίκες, παρουσιάζοντας έναν ψεύτικο εαυτό με απώτερο σκοπό να διατηρήσουν την κυριαρχία τους, το φρικτό τίμημα που πληρώνουν είναι η απώλεια της ικανότητάς τους να δίνουν και να παίρνουν αγάπη. Η εμπιστοσύνη είναι το θεμέλιο των σχέσεων. Όταν τα ψέματα διαβρώνουν την εμπιστοσύνη, δεν μπορεί να υπάρξει πραγματική σύνδεση σε μία σχέση. Ακόμα κι αν οι άντρες, που εξουσιάζουν άλλα πρόσωπα, λαμβάνουν συνεχή φροντίδα από αυτά, δεν μπορούν να βιώσουν πραγματική αγάπη διότι, με τον τρόπο που σκέφτονται, τοποθετούν ένα φράγμα ανάμεσα σε αυτούς και την αγάπη.

Όλοι οι προοδευτικοί στοχαστές, που αμφισβητούν τη θεωρία της κυριαρχίας των αρσενικών, επιμένουν ότι οι άντρες μπορούν να επιστρέψουν στη φιλοσοφία της αγάπης μόνο αν αρνηθούν την επιθυμία για κυριαρχία. Στο βιβλίο *Το τέλος της αντροσύνης*, ο Στόλτενμπεργκ συνεχώς επισημαίνει, ότι οι άντρες τιμούν το άτομό τους μόνο αγαπώντας τη δικαιοσύνη. Μας διαβεβαιώνει, ότι «η δικαιοσύνη είναι ίσως η πιο σημαντική σύνδεση που μπορούν να έχουν τα άτομα μεταξύ τους». Αγαπώντας τη δικαιοσύνη γι' αυτούς και τα άτομα γύρω τους, οι άντρες έχουν τη δυνατότητα να ξεφύγουν από τη μέγκενη της πατριαρχικής αρρενωπότητας. Στο κεφάλαιο με τίτλο *Πώς να έχουμε καλύτερες σχέσεις με τις γυναίκες στη ζωή μας*, ο Στόλτενμπεργκ γράφει: «Το να λαχταράμε να υπάρχει δικαιοσύνη ανάμεσα σε έναν άντρα και μία γυναίκα δεν είναι επουδενί αρκετό, όταν η έννοια της αντροσύνης μετράει για μας περισσότερο. Όταν ένας άντρας αγαπάει την αντροσύνη περισσότερο από τη δικαιοσύνη, υπάρχουν σίγουρα επιπτώσεις σε όλες τις σχέσεις του με γυναίκες... Το να μάθεις να ζεις ως άντρας με συνείδηση σημαίνει να αποφασίσεις πως το να είσαι πιστός στα άτομα που αγαπάς είναι σε κάθε περίπτωση πιο σημαντικό από οποιαδήποτε πίστη αισθάνεσαι ότι οφείλεις στην κρίση της αντροσύνης σου από τους άλλους άντρες». Όταν έχουμε πίστη σε εμάς και τα άτομα γύρω μας, όταν αγαπάμε τη δικαιοσύνη, τότε κατανοούμε πλήρως τους

χιλιάδες τρόπους με τους οποίους το ψέμα διαβρώνει ή καταστρέφει κάθε δυνατότητα για ουσιώδη και στοργική σύνδεση, κατανοούμε ότι μπαίνει εμπόδιο στην αγάπη.

Δεδομένου ότι οι αξίες και η συμπεριφορά των αντρών αποτελούν τα πρότυπα, σύμφωνα με τα οποία καθορίζεται, τι είναι γενικά αποδεκτό, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε, πώς η αποδοχή του ψέματος αποτελεί αναγκαίο συστατικό στοιχείο του πατριαρχικού τρόπου σκέψης. Οι άντρες, φυσικά, δεν είναι η μόνη ομάδα που χρησιμοποιεί τα ψέματα ως μέσο για να κερδίσει εξουσία. Πράγματι, αν η πατριαρχική αρρενωπότητα αποξενώνει τους άντρες από το άτομό τους, μπορούμε να πούμε με τον ίδιο τρόπο, ότι οι γυναίκες που αποδέχονται την πατριαρχική θηλυκότητα (δηλαδή τη φιλοσοφία ότι οι γυναίκες πρέπει να ενεργούν σαν να είναι αδύναμες, ανόητες και ανίκανες να σκέφτονται με τη λογική) θα πρέπει να φοράνε πάντα μια μάσκα, που σημαίνει να λένε ψέματα. Αυτό αποτελεί ένα από τα κύρια θέματα στο βιβλίο *Ο χορός της παραπλάνησης* της Λέρνερ. Η συγγραφέας ευφύεστατα καλεί τις γυναίκες να αναλάβουν τις ευθύνες τους για τη συνδρομή τους στη δημιουργία της κουλτούρας της προσποίησης και του ψέματος, ιδιαίτερα εντός της οικογενειακής ζωής. Οι γυναίκες συχνά νιώθουν άνετα με το να λένε ψέματα στους άντρες, προκειμένου να τους χειραγωγούν και να λαμβάνουν οι ίδιες αυτά που νιώθουν ότι θέλουν ή αξίζουν. Μπορεί, επίσης, να λένε ψέματα για να ενισχύσουν την αυτοπεποίθηση κάποιου. Τα ψέματα αυτά παίρνουν διάφορες μορφές, ξεκινώντας από προσποίηση συναισθημάτων μέχρι και προσποίηση συναισθηματικής αδυναμίας ή εξάρτησης.

Οι ετεροφυλόφιλες γυναίκες συχνά διδάσκονται από άλλες γυναίκες την τέχνη του ψέματος ως μέσο χειραγώγησης των αντρών. Σε πολλές περιπτώσεις, οι γυναίκες ενθαρρύνονται να λένε ψέματα, όπως π.χ. όταν επιθυμούν να βρουν ταίρι και να αποκτήσουν παιδί. Κάποια στιγμή, όταν θέλησα να κάνω παιδί και ο σύντροφός μου μου είπε ότι δεν είναι έτοιμος, σοκαρίστηκα από τον αριθμό των γυναικών που με παρότρυναν να αγνοήσω τα συναισθήματά του και να προχωρήσω, χωρίς να του το πω. Αισθάνονταν ότι το να στερηθεί ένα παιδί το δικαίωμα να είναι επιθυμητό και από τους δύο βιολογικούς γονείς του, δεν αποτελεί πρόβλημα. (Δεν υφίσταται δόλος όταν μία γυναίκα κάνει παιδί με κάποιον δωρητή σπέρματος, καθώς σε αυτή την περίπτωση ο πατέρας δεν είναι υπαρκτό πρόσωπο, που θα μπορούσε να αρνηθεί ή να τιμωρήσει ένα ανεπιθύμητο παιδί.) Με ενόχλησε το γεγονός ότι γυναίκες, για τις οποίες έτρεφα σεβασμό, δεν παίρνουν στα σοβαρά το ρόλο του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών και πιστεύουν ότι δεν είναι εξίσου σημαντικό για έναν άντρα να θέλει να γίνει γονιός όσο για μία γυναίκα. Είτε μας αρέσει είτε όχι, ακόμα ζούμε σε έναν κόσμο

όπου τα παιδιά θέλουν να γνωρίζουν ποιος είναι ο πατέρας τους και, όταν αυτός είναι απών, τον αναζητούν. Δεν θα μπορούσα να φανταστώ να έχω φέρει στον κόσμο ένα παιδί, του οποίου ο πατέρας θα το αρνούταν, επειδή δεν το ήθελε εξ αρχής.

Τη δεκαετία του '50, που οι μέθοδοι αντισύλληψης ήταν ανεπαρκείς, όλες οι γυναίκες γνώριζαν ότι μια ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη θα μπορούσε να αλλάξει τη ζωή τους. Παράλληλα, όμως, υπήρχαν και κοπέλες που εύχονταν να μείνουν έγκυες, προκειμένου να δεσμεύσουν συναισθηματικά κάποιον άντρα για πάντα. Είχα την εντύπωση, ότι οι μέρες αυτές είχαν παρέλθει. Ωστόσο, ακόμα και σε αυτή την εποχή της κοινωνικής ισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα, ακούω ιστορίες γυναικών που επιλέγουν να μείνουν έγκυες, όταν η σχέση τους αρχίζει να δυσκολεύει, προκειμένου να αναγκάσουν τον άντρα να παραμείνει στη ζωή τους ή να τις παντρευτεί. Περισσότερο από όσο πιστεύουμε, κάποιοι άντρες αισθάνονται δεμένοι με μία γυναίκα, όταν αυτή γεννήσει το παιδί τους. Το γεγονός, όμως, ότι οι άντρες ενδίδουν στα ψέματα και τη χειραγώγηση των γυναικών, όταν πρόκειται να γίνουν πατέρες, δεν καθιστά την κατάσταση αυτή ούτε δίκαιη ούτε σωστή. Διότι οι άντρες που υφίστανται αυτά τα ψέματα και τη χειραγώγηση, δεν είναι ότι εγκαταλείπουν την επιθυμία για εξουσία, αλλά πολύ περισσότερο στήνουν στο μυαλό τους ένα πλαίσιο, μέσα στο οποίο κατηγορούν τις γυναίκες και δικαιολογούν τον μισογυνισμό τους.

Αυτή είναι ακόμα μία περίπτωση, όπου το ψέμα χρησιμοποιείται, για να αποκτήσουμε εξουσία πάνω σε κάποιο πρόσωπο και, πιο συγκεκριμένα, να το κρατάμε δικό μας ακόμα και παρά τη θέλησή του. Ακολουθώντας, η Χάρριετ Λέρνερ μάς υπενθυμίζει ότι η ειλικρίνεια αποτελεί μόνο τη μία πλευρά της αλήθειας, καθώς ισοδυναμεί με «ηθική ύπαρξη, απουσία δόλου και απάτης». Στα πλαίσια της πατριαρχικής θηλυκότητας, βέβαια, συχνά ο γυναικείος δόλος γίνεται αποδεκτός. Ωστόσο, όταν οι γυναίκες λένε ψέματα, δίνουν πάτημα σε πανάρχαια σεξιστικά στερεότυπα, σύμφωνα με τα οποία οι γυναίκες είναι εγγενώς, λόγω του φύλου τους, λιγότερο ικανές να λένε την αλήθεια. Τα στερεότυπα αυτά γεννήθηκαν από τις ιστορίες του Αδάμ και της Εύας και βασίζονται στην προθυμία της δεύτερης να πει ψέματα ακόμα και στον ίδιο τον Θεό.

Συχνά δικαιολογούμε την απόκρυψη πληροφοριών ως προστασία της ιδιωτικότητάς μας. Ωστόσο, στη σύγχρονη εποχή η ιδιωτικότητα εύκολα συγχέεται με τη μυστικότητα. Τα ανοιχτά και ειλικρινή άτομα δεν μπορούν παρά να εκτιμούν την ιδιωτικότητα, καθώς όλοι και όλες μας χρειαζόμαστε χώρο, έτσι ώστε να μπορούμε, μόνοι και μόνες με τις σκέψεις και τα συναισθήματά μας, να βιώνουμε μια κατάσταση υγιούς ψυχικής αυτονομίας, όταν τη

χρησιμοποιούμε. Η μυστικότητα, από την άλλη, έχει να κάνει με την επιθυμία για έλεγχο, ο οποίος αποκτιέται μέσω της απόκρυψης πληροφοριών. Γι' αυτό πολλά προγράμματα αποκατάστασης τονίζουν ότι «ως άτομα είμαστε τόσο διαστροφικά όσο είναι τα μυστικά μας». Όταν η αδερφή ενός πρώην συντρόφου μου μοιράστηκε μαζί μου ένα πολύ προσωπικό οικογενειακό μυστικό, το οποίο είχε να κάνει με αιμομιξία και εκείνος δεν το γνώριζε, την παρακάλεσα να του το αποκαλύψει. Αν δεν το έκανε εκείνη, θα το έκανα εγώ. Ένιωσα ότι κρατώντας αυτή την πληροφορία μυστική από εκείνον, θα παραβίαζα τη δέσμευσή μας ως ζευγάρι, να υπάρχει πάντα ειλικρίνεια και δεκτικότητα ανάμεσά μας. Επιπλέον, αποκρύπτοντάς του αυτή την πληροφορία, θα συμμετείχα κι εγώ μαζί με τη μητέρα και τις αδερφές του στην οικογενειακή αυτή δυσλειτουργία. Όταν μοιράστηκα μαζί του αυτό το μυστικό, επιβεβαίωσα την πίστη και τον σεβασμό μου στην ικανότητά του να διαχειριστεί την πραγματικότητα.

Ενώ η ιδιωτικότητα κάνει τους δεσμούς μας με τα άλλα πρόσωπα πιο ισχυρούς, η μυστικότητα τους αποδυναμώνει και τους βλάπτει. Η Λέρνερ επισημαίνει ότι πολλές φορές δεν συνειδητοποιούμε το πόσο μας «κοστίζει συναισθηματικά το να κρατάμε μυστικά», μέχρι να αποκαλυφθεί τελικά η αλήθεια. Η μυστικότητα περιλαμβάνει συνήθως ψέματα, τα οποία αποτελούν το ιδανικό περιβάλλον, για να προδωθούμε είτε εμείς είτε η εμπιστοσύνη μας.

Το γεγονός ότι το ψέμα είναι τόσο διαδεδομένο στον σύγχρονο πολιτισμό, σημαίνει ότι πολλοί και πολλές από εμάς δεν θα γνωρίσουμε ποτέ την αγάπη. Είναι αδύνατον να προωθήσουμε την πνευματική πρόοδο, τόσο τη δική μας όσο και των άλλων ατόμων, όταν η ύπαρξη και η ταυτότητά μας στον πυρήνα τους είναι γεμάτες μυστικά και ψέματα. Είναι αδύνατον να πιστέψουμε ότι κάποιο άτομο θέλει το καλό μας και να κάνουμε τη φιλοσοφία της αγάπης τρόπο ζωής, όταν ζούμε μέσα σε ένα περιβάλλον απάτης. Και είναι ακριβώς αυτές οι διαπιστώσεις που ανάγουν κάθε περιστατικό απόκρυψης της αλήθειας σε σοβαρό ηθικό δίλημμα. Σήμερα, η ανάγκη να ανανεώσουμε τη δέσμευσή μας απέναντι στην αλήθεια, κρίνεται πιο επιτακτική από ποτέ, αλλά φυσικά κάτι τέτοιο είναι πολύ δύσκολο, όταν η κοινωνία αποδέχεται το ψέμα περισσότερο από την αλήθεια και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό, που ψέματα λέγονται ακόμα και όταν ευκολότερο θα ήταν να ειπωθεί η αλήθεια.

Όσοι και όσες ασκούν επαγγέλματα σχετικά με την ψυχική υγεία, από έμπειρους ψυχαναλυτές και έμπειρες ψυχαναλύτριες μέχρι ερασιτέχνες γκουρού αυτοβοήθειας, μας λένε ότι αισθανόμαστε απείρως καλύτερα όταν λέμε την αλήθεια. Παρόλα αυτά λίγοι και λίγες από μας σπεύδουμε να καταταχθούμε στη λίστα των ατόμων που λένε πάντα την αλήθεια.

Πράγματι, ως κάποια που έχει δεσμευτεί να είναι πάντα ειλικρινής, ακόμα και για τα πιο απλά θέματα της καθημερινής ζωής, πρέπει να ανέχομαι συνεχώς να με θεωρούν φρικιό εξαιτίας αυτής της ειλικρίνειας. Όταν, για παράδειγμα, μου προσφέρουν ένα δώρο και με ρωτούν αν μου αρέσει, απαντάω πάντα με ειλικρίνεια και λογική. Αυτό σημαίνει ότι λέω την αλήθεια με θετικό και όμορφο τρόπο. Ωστόσο, ακόμα και αν κάποιο άτομο μου έχει ζητήσει να μιλήσω με ειλικρίνεια, συχνά εκφράζει ενόχληση, όταν λαμβάνει μια ειλικρινή απάντηση.

Στη σύγχρονη εποχή, έχουμε διδαχθεί να φοβόμαστε την αλήθεια και να πιστεύουμε ότι πάντα πονάει. Παρακινούμαστε να θεωρούμε τα άτομα, που δεν λένε ψέματα, αφελή και αποτυχημένα. Καθώς βομβαρδιζόμαστε συνεχώς από πολιτισμική προπαγάνδα, της οποίας ο σκοπός είναι να μας εμφυσήσει την ιδέα ότι τα ψέματα είναι σημαντικά και η αλήθεια δεν έχει τόση σημασία, είμαστε όλοι και όλες πιθανά θύματά της. Το ψέμα ενθαρρύνεται, σήμερα, κυρίως από την κουλτούρα της κατανάλωσης, ενώ οι διαφημίσεις, που είναι το κυρίαρχο μέσο της, προβάλλουν ψέματα, τα οποία γίνονται ευθύς αμέσως αποδεκτά. Απώτερος σκοπός είναι να παραμένει το καταναλωτικό κοινό σε μία κατάσταση συνεχούς έλλειψης και αδιάκοπης και ακόρεστης επιθυμίας, έτσι ώστε να ενισχύεται η οικονομία της αγοράς. Το να μην υπάρχει αγάπη αποτελεί θείο δώρο για τον καταναλωτισμό, ο οποίος στηρίζεται στα ψέματα, προκειμένου να ενισχύει τη δύναμη ακόμα και των πιο ακραίων διαφημίσεων. Η δική μας παθητική αποδοχή των ψεμάτων των ΜΜΕ στη δημόσια ζωή, είναι που διατηρεί και διαιωνίζει τα ψέματα και στην προσωπική μας ζωή. Στη δημόσια ζωή, δεν θα υπήρχε καμία είδηση στον κίτρινο τύπο, εάν εμείς ζούσαμε χωρίς μυστικά και είχαμε αφιερώσει τη ζωή μας στην αλήθεια. Αν θέλουμε πραγματικά να γνωρίσουμε την αγάπη, προστατεύουμε τον εαυτό μας μένοντας πιστοί και πιστές σε μία ζωή αλήθειας και είμαστε πρόθυμοι και πρόθυμες να ανοίξουμε τον εαυτό μας στον κόσμο ολοκληρωτικά και χωρίς μυστικά.

Για να γνωρίσουμε την αγάπη, είναι αναγκαίο να λέμε την αλήθεια στον εαυτό μας και στα άτομα γύρω μας. Το να δημιουργούμε έναν ψεύτικο εαυτό, για να καλύψουμε φόβους και ανασφάλειες, έχει γίνει τόσο σύνηθες που συχνά ξεχνάμε να βλέπουμε πέρα από την προσποίηση, ποιοι ή ποιες είμαστε και τι αισθανόμαστε πραγματικά. Εάν ξεπεράσουμε αυτή την άρνηση του εαυτού μας, θα έχουμε κάνει το πρώτο βήμα προς την ανακάλυψη του πόσο πολύ λαχταρούμε την αλήθεια στη ζωή μας. Τα ψέματα και τα μυστικά μάς βαραίνουν, μας δημιουργούν στρες. Όταν ένα άτομο έχει κάνει τα ψέματα τρόπο ζωής, δεν μπορεί να έχει επίγνωση της πραγματικότητας ότι η αλήθεια μπορεί να άρει από πάνω του όλο αυτό το βαρύ

φορτίο που νιώθει. Για να το συνειδητοποιήσει αυτό, θα πρέπει να απελευθερωθεί από αυτή τη συνήθεια.

Όταν πρωτοξεκίνησε το φεμινιστικό κίνημα, οι γυναίκες μίλησαν ανοιχτά για την επιθυμία τους να γνωρίσουν τους άντρες καλύτερα, έτσι ώστε να μπορέσουν να τους αγαπήσουν γι' αυτό που πραγματικά είναι. Μίλησαν, ακόμα, για την επιθυμία τους να αγαπηθούν κι εκείνες με τον ίδιο τρόπο και αυτό σημαίνει να γίνουν αποδεκτές για τη δική τους εμφάνιση και τον πνευματικό τους κόσμο και να μην αισθάνονται ότι πρέπει να μετατραπούν στο εκάστοτε αντικείμενο πόθου του κάθε άντρα. Παρότρυναν, επίσης, τους άντρες να είναι ειλικρινείς με τον εαυτό τους και αυτό να το εκφράζουν. Όταν, όμως, κάποιοι άντρες άρχισαν να μοιράζονται τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους, ορισμένες γυναίκες δεν μπόρεσαν να το διαχειριστούν. Ξαφνικά ήθελαν πίσω τα παλιά ψέματα και τις απάτες. Τη δεκαετία του '70, κυκλοφόρησε μία δημοφιλής ευχετήρια κάρτα, η οποία απεικόνιζε μία γυναίκα να κάθεται μπροστά σε ένα μέντιουμ, που κοιτούσε μέσα σε μια κρυστάλλινη σφαίρα. Η λεζάντα στο μπροστινό μέρος της κάρτας έλεγε: «Δεν μιλάει ποτέ για τα συναισθήματά του». Στο εσωτερικό της κάρτας, η απάντηση ήταν: «Του χρόνου στις 02:00 οι άντρες θα αρχίσουν να μιλάνε για τα συναισθήματά τους. Και στις 02:05 οι γυναίκες όλης της Αμερικής θα λυπηθούν γι' αυτούς». Όταν ακούμε τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τα πιστεύω ενός άλλου ατόμου, είναι πιο δύσκολο να προβάλλουμε πάνω του τις δικές μας αντιλήψεις σχετικά με αυτό που πιστεύουμε ότι είναι. Είναι δυσκολότερο να νιώσουμε την επιθυμία να το χειραγωγήσουμε. Κάποιες φορές είναι δύσκολο για τις γυναίκες να ακούσουν αυτά που έχουν να πουν οι άντρες, γιατί αυτά που λένε δεν συμπίπτουν με αυτά που εκείνες θέλουν να ακούσουν.

Το πληγωμένο παιδί μέσα σε πολλούς άντρες είναι ένα αγόρι που, όταν θέλησε να μοιραστεί τις αλήθειες του, φιμώθηκε από τον σαδισμό του πατέρα του και έναν πατριαρχικό κόσμο που δεν τον ενδιέφερε να ακούσει τα αληθινά του συναισθήματα. Το πληγωμένο παιδί μέσα σε πολλές γυναίκες είναι ένα κορίτσι που διδάχθηκε από νωρίς, ότι πρέπει να γίνει κάτι διαφορετικό από αυτό που είναι, να αρνηθεί τα αληθινά του συναισθήματα, για να είναι ευχάριστο και να αποτελεί πόλο έλξης. Όταν, άντρες και γυναίκες, τιμωρούμαστε μεταξύ μας, επειδή τολμάμε να λέμε την αλήθεια, δηλώνουμε έμμεσα ότι προτιμάμε να ζούμε σε έναν ψεύτικο κόσμο. Όταν υπάρχει αγάπη, ακούμε πρόθυμα την αλήθεια του άλλου ατόμου και κυρίως αναγνωρίζουμε την αξία της αλήθειας. Διότι τα ψέματα μπορεί να μας κάνουν να αισθανόμαστε καλύτερα, αλλά δεν μας βοηθούν να γνωρίσουμε την αγάπη.

2. Το πρωτότυπο κείμενο¹

Three

HONESTY: BE TRUE TO LOVE

When we reveal ourselves to our partner and find that this brings healing rather than harm, we make an important discovery—that intimate relationship can provide a sanctuary from the world of facades, a sacred space where we can be ourselves, as we are. . . . This kind of unmasking—speaking our truth, sharing our inner struggles, and revealing our raw edges—is sacred activity, which allows two souls to meet and touch more deeply.

—JOHN WELWOOD

It is no accident that when we first learn about justice and fair play as children it is usually in a context where the issue is one of telling the truth. The heart of justice is truth telling, seeing ourselves and the world the way it is rather than the way we want it to be. In recent years sociologists and psychologists have documented the fact that we live in a nation where people are lying more and more each day. Philosopher Sissela Bok's book *Lying: Moral Choice in Public and Private Life* was among the first works to call attention to the grave extent to which lying has become accepted and commonplace in our daily interactions. M. Scott Peck's *The Road Less Traveled* includes an entire section on lying. In *The Dance of Deception*, Harriet Lerner, another widely read psychotherapist, calls attention to the way in which women are encouraged by sexist socialization to pretend and manipulate, to lie as a way to please. Lerner outlines the various ways in which constant pretense and lying alienate women from their true feelings, how it leads to depression and loss of self-awareness.

Lies are told about the most insignificant aspects of daily life. When many of us are asked basic questions, like How are you today? a lie is substituted for the truth. Much of the lying people do in everyday life is done either to avoid conflict or to spare someone's feelings. Hence, if you are asked to dinner with someone whom you do not particularly like, you do not tell the truth or simply decline, you make up a story. You tell a lie. In such a situation it should be appropriate to simply decline if stating one's reasons for declining might unnecessarily hurt someone.

1 Πηγή: bell hooks, "All About Love: New Visions", Harper Perennial, New York 2001, σελ. 31-49

Lots of people learn how to lie in childhood. Usually they begin to lie to avoid punishment or to avoid disappointing or hurting an adult. How many of us can vividly recall childhood moments where we courageously practiced the honesty we had been taught to value by our parents, only to find that they did not really mean for us to tell the truth all the time. In far too many cases children are punished in circumstances where they respond with honesty to a question posed by an adult authority figure. It is impressed on their consciousness early on, then, that telling the truth will cause pain. And so they learn that lying is a way to avoid being hurt and hurting others.

Lots of children are confused by the insistence that they simultaneously be honest and yet also learn how to practice convenient duplicity. As they mature they begin to see how often grown-ups lie. They begin to see that few people around them tell the truth. I was raised in a world where children were taught to tell the truth, but it did not take long for us to figure out that adults did not practice what they preached. Among my siblings, those who learned how to tell polite lies or say what grown-ups wanted to hear were always more popular and more rewarded than those of us who told the truth.

Among any group of kids it is never clear why some quickly learn the fine art of dissimulation (that is, taking on whatever appearance is needed to manipulate a situation) while others find it hard to mask true feeling. Since pretense is such an expected aspect of childhood play, it is a perfect context for mastering the art of dissimulation. Concealing the truth is often a fun part of childhood play, yet when it becomes a common practice it is a dangerous prelude to lying all the time.

Sometimes children are fascinated by lying because they see the power it gives them over adults. Imagine: A little girl goes to school and tells her teacher she is adopted, knowing all the while that this is not true. She revels in the attention received, both the sympathy and the understanding offered as well as the frustration and anger of her parents when the teacher calls to talk about this newly discovered information. A friend of mine who lies a lot tells me she loves fooling people and making them act on knowledge that only she knows is untrue; she is ten years old.

When I was her age I was frightened by lies. They confused me and they created confusion. Other kids poked fun at me because I was not good at lying. In the one truly violent episode between my mother and father, he accused her of lying to him. Then there was the night an older sister lied and said she was baby-sitting when she was actually out on a date.

As he hit her, our father kept yelling, “Don’t you lie to me!” While the violence of his response created in us a terror of the consequences of lying, it did not alter the reality that we knew he did not always tell the truth. His favorite way of lying was withholding. His motto was “just remain silent” when asked questions, then you will not get “caught in a lie.”

The men I have loved have always lied to avoid confrontation or take responsibility for inappropriate behavior. In Dorothy Dinnerstein’s groundbreaking book *The Mermaid and the Minotaur: Sexual Arrangements and Human Malaise*, she shares the insight that when a boy learns that his powerful mother, who controls his life really has no power within a patriarchy, it confuses him and causes rage. Lying becomes one of the strategic ways he can “act out” and render his mother powerless. Lying enables him to manipulate the mother even as he exposes her lack of power. This makes him feel more powerful.

Males learn to lie as a way of obtaining power, and females not only do the same but they also lie to pretend powerlessness. In her work Harriet Lerner talks about the way in which patriarchy upholds deception, encouraging women to present a false self to men and vice versa. In Dory Hollander’s *101 Lies Men Tell Women*, she confirms that while both women and men lie, her data and the findings of other researchers indicate that “men tend to lie more and with more devastating consequences.” For many young males the earliest experience of power over others comes from the thrill of lying to more powerful adults and getting away with it. Lots of men shared with me that it was difficult for them to tell the truth if they saw that it would hurt a loved one. Significantly, the lying many boys learn to do to avoid hurting Mom or whomever becomes so habitual that it becomes hard for them to distinguish a lie from the truth. This behavior carries over into adulthood.

Often, men who would never think of lying in the workplace lie constantly in intimate relationships. This seems to be especially the case for heterosexual men who see women as gullible. Many men confess that they lie because they can get away with it; their lies are forgiven. To understand why male lying is more accepted in our lives we have to understand the way in which power and privilege are accorded men simply because they are males within a patriarchal culture. The very concept of “being a man” and a “real man” has always implied that when necessary men can take action that breaks the rules, that is above the law. Patriarchy tells us daily through movies, television, and magazines that men of power can do whatever they want, that it’s this freedom that makes them men. The message given males is

that to be honest is to be “soft”. The ability to be dishonest and indifferent to the consequences makes a male hard, separates the men from the boys.

John Stoltenberg’s book *The End of Manhood: A Book for Men of Conscience* analyzes the extent to which masculine identity offered men as the ideal in patriarchal culture is one that requires all males to invent and invest in a false self. From the moment little boys are taught they should not cry or express hurt, feelings of loneliness, or pain, that they must be tough, they are learning how to mask true feelings. In worst-case scenarios they are learning how to not feel anything ever. These lessons are usually taught to males by other males and sexist mothers. Even boys raised in the most progressive, loving households, where parents encourage them to express emotions, learn a different understanding about masculinity and feelings on the playground, in the classroom, playing sports, or watching television. They may end up choosing patriarchal masculinity to be accepted by other boys and affirmed by male authority figures.

In his important work *Rediscovering Masculinity*, Victor Seidler stresses: “When we learn to use language as boys, we very quickly learn how to conceal ourselves through language. We learn to ‘master’ language so that we can control the world around us. . . . Even though we learn to blame others for our unhappiness and misery in relationships we also know at some unspoken level how our masculinity has been limited and injured as we touch the hurt and pain of realizing how little we seem to feel about anything. . . .” Estrangement from feelings makes it easier for men to lie because they are often in a trance state, utilizing survival strategies of asserting manhood that they learned as boys. This inability to connect with others carries with it an inability to assume responsibility for causing pain. This denial is most evident in cases where men seek to justify extreme violence toward those less powerful, usually women, by suggesting they are the ones who are really victimized by females.

Regardless of the intensity of the male masquerade, inwardly many men see themselves as the victims of lovelessness. Like everyone, they learned as children to believe that love would be present in their lives. Although so many boys are taught to behave as though love does not matter, in their hearts they yearn for it. That yearning does not go away simply because they become men. Lying, as one form of acting out, is a way they articulate ongoing rage at the failure of love’s promise. To embrace patriarchy, they must actively surrender the longing to love.

Patriarchal masculinity requires of boys and men not only that they see themselves as more powerful and superior to women but that they do whatever it takes to maintain their controlling position. This is one of the reasons men, more so than women, use lying as a means of gaining power in relationships. A commonly accepted assumption in a patriarchal culture is that love can be present in a situation where one group or individual dominates another. Many people believe men can dominate women and children yet still be loving. Psychoanalyst Carl Jung insightfully emphasized the truism that “where the will to power is paramount love will be lacking.” Talk to any group of women about their relationships with men, no matter their race or class, and you will hear stories about the will to power, about the way men use lying, and that includes withholding information, as a way to control and subordinate.

It is no accident that greater cultural acceptance of lying in this society coincided with women gaining greater social equality. Early on in the feminist movement women insisted that men had the upper hand, because they usually controlled the finances. Now that women’s earning power has greatly increased (though it is not on a par with men’s), and women are more economically independent, men who want to maintain dominance must deploy subtler strategies to colonize and disempower them. Even the wealthiest professional woman can be “brought down” by being in a relationship where she longs to be loved and is consistently lied to. To the degree that she trusts her male companion, lying and other forms of betrayal will most likely shatter her self-confidence and self-esteem.

Allegiance to male domination requires of men who embrace this thinking (and many, if not most, do) that they maintain dominance over women “by any means necessary.” While much cultural attention is given to domestic violence and practically everyone agrees it is wrong for men to hit women as a way of subordinating us, most men use psychological terrorism as a way to subordinate women. This is a socially acceptable form of coercion. And lying is one of the most powerful weapons in this arsenal. When men lie to women, presenting a false self, the terrible price they pay to maintain “power over” us is the loss of their capacity to give and receive love. Trust is the foundation of intimacy. When lies erode trust, genuine connection cannot take place. While men who dominate others can and do experience ongoing care, they place a barrier between themselves and the experience of love.

All visionary male thinkers challenging male domination insist that men can return to love only by repudiating the will to dominate. In *The End of Manhood*, Stoltenberg continually emphasizes that men can honor their own selfhood only through loving justice. He asserts: “Justice between people is perhaps the most important connection people can have.” Loving justice for themselves and others enables men to break the chokehold of patriarchal masculinity. In the chapter titled “How We Can Have Better Relationships with the Women in Our Lives,” Stoltenberg writes: “Loving justice between a man and a woman does not stand a chance when other men’s manhood matters more. When a man has decided to love manhood more than justice, there are predictable consequences in all his relationships with women. . . . Learning to live as a man of conscience means deciding that your loyalty to the people whom you love is always more important than whatever lingering loyalty you may sometimes feel to other men’s judgment on your manhood.” When men and women are loyal to ourselves and others, when we love justice, we understand fully the myriad ways in which lying diminishes and erodes the possibility of meaningful, caring connection, that it stands in the way of love.

Since the values and behavior of men are usually the standards by which everyone in our culture determines what is acceptable, it is important to understand that condoning lying is an essential component of patriarchal thinking for everyone. Men are by no means the only group who use lies as a way of gaining power over others. Indeed, if patriarchal masculinity estranges men from their selfhood, it is equally true that women who embrace patriarchal femininity, the insistence that females should act as though they are weak, incapable of rational thought, dumb, silly, are also socialized to wear a mask—to lie. This is one of the primary themes in Lerner’s *The Dance of Deception*. With shrewd insight she calls women to account for our participation in structures of pretense and lies—particularly within family life. Women are often comfortable lying to men in order to manipulate them to give us things we feel we want or deserve. We may lie to bolster a male’s self-esteem. These lies may take the form of pretending to feel emotions we do not feel to pretending levels of emotional vulnerability and neediness that are false.

Heterosexual women are often schooled by other women in the art of lying to men as a way to manipulate. Many examples of the support females receive for lying concern the desire to mate and bear children. When I longed to have a baby and my male partner at the time was not ready, I was stunned by the number of women who encouraged me to disregard his feelings, to go ahead without telling him. They felt it was fine to deny a child the right to be

desired by both female and male biological parents. (No deception is involved when a woman has a child with a sperm donor, as in such a case there is no visible male parent to reject or punish an unwanted child.) It disturbed me that women I respected did not take the need for male parenting seriously or believe that it was as important for a man to want to parent as a woman. Whether we like it or not we still live in a world where children want to know who their fathers are and, when they can, go in search of absent fathers. I could not imagine bringing a child into this world whose father might reject him or her because he did not desire a child in the first place.

Growing up in the fifties, in the days before adequate birth control, every female was acutely conscious of the way unwanted pregnancies could alter the course of a young woman's life. Still, it was clear then that there were girls who hoped for pregnancy to emotionally bind individual males to them forever. I thought those days were long gone. Yet even in this era of social equality between the sexes I hear stories of females choosing to get pregnant when a relationship is rocky as a way of forcing the male to remain in their life or in the hope of forcing marriage. More than we might think, some men feel extremely bound to a woman when she gives birth to a child they have fathered. The fact that men succumb to being lied to and manipulated when the issue is biological parenting does not make it right or just. Men who accept being lied to and manipulated are not only abdicating their power, they are setting up a situation where they can "blame" women or justify woman-hating.

This is another case where lying is used to gain power over someone, to hold them against their will. Harriet Lerner reminds readers that honesty is only one aspect of truth telling—that it is equated with "moral excellence: an absence of deception or fraud." The mask of patriarchal "femininity" often renders women's deceptions acceptable. However, when women lie we lend credence to age-old sexist stereotypes that suggest women are inherently, by virtue of being female, less capable of truth telling. The origins of this sexist stereotype extend back to ancient stories of Adam and Eve, of Eve's willingness to lie even to God.

Often, when information is withheld by women and men, protection of privacy is the justification. In our culture privacy is often confused with secrecy. Open, honest, truth-telling individuals value privacy. We all need spaces where we can be alone with thoughts and feelings—where we can experience healthy psychological autonomy and can choose to share when we want to. Keeping secrets is usually about power, about hiding and concealing information. Hence, many recovery programs stress that "you are only as sick as your secrets."

When a former boyfriend's sister shared with me a carefully guarded family secret regarding incest, which he did not know about, I responded by requesting that she tell him. If she didn't, I would. I felt that keeping this information a secret from him would violate the commitment we had made as a couple to be open and honest with each other. By withholding this information from him, joining his mother and sisters, I would have been participating in family dysfunction. Sharing with him affirmed my loyalty and respect for his capacity to cope with reality.

While privacy strengthens all our bonds, secrecy weakens and damages connection. Lerner points out that we do not usually "know the emotional costs of keeping a secret" until the truth is disclosed. Usually, secrecy involves lying. And lying is always the setting for potential betrayal and violation of trust.

Widespread cultural acceptance of lying is a primary reason many of us will never know love. It is impossible to nurture one's own or another's spiritual growth when the core of one's being and identity is shrouded in secrecy and lies. Trusting that another person always intends your good, having a core foundation of loving practice, cannot exist within a context of deception. It is this truism that makes all acts of judicious withholding major moral dilemmas. More than ever before we, as a society, need to renew a commitment to truth telling. Such a commitment is difficult when lying is deemed more acceptable than telling the truth. Lying has become so much the accepted norm that people lie even when it would be simpler to tell the truth.

Practically every mental health care practitioner, from the most erudite psychoanalysts to untrained self-help gurus, tell us that it is infinitely more fulfilling and we are all saner if we tell the truth, yet most of us are not rushing to stand up and be counted among the truth tellers. Indeed, as someone committed to being honest in daily life I experience the constant drag of being seen as a "freak" for telling the truth, even when I speak truthfully about simple matters. If a friend gives me a gift and asks me to tell him or her whether or not I like it, I will respond honestly and judiciously; that is to say, I will speak the truth in a positive, caring manner. Yet even in this situation, the person who asks for honesty will often express annoyance when given a truthful response.

In today's world we are taught to fear the truth, to believe it always hurts. We are encouraged to see honest people as naive, as potential losers. Bombarded with cultural propaganda ready to instill in all of us the notion that lies are more important, that truth does

not matter, we are all potential victims. Consumer culture in particular encourages lies. Advertising is one of the cultural mediums that has most sanctioned lying. Keeping people in a constant state of lack, in perpetual desire, strengthens the marketplace economy. Lovelessness is a boon to consumerism. And lies strengthen the world of predatory advertising. Our passive acceptance of lies in public life, particularly via the mass media, upholds and perpetuates lying in our private lives. In our public life there would be nothing for tabloid journalism to expose if we lived our lives out in the open, committed to truth telling. Commitment to knowing love can protect us by keeping us wedded to a life of truth, willing to share ourselves openly and fully in both private and public life.

To know love we have to tell the truth to ourselves and to others. Creating a false self to mask fears and insecurities has become so common that many of us forget who we are and what we feel underneath the pretense. Breaking through this denial is always the first step in uncovering our longing to be honest and clear. Lies and secrets burden us and cause stress. When an individual has always lied, he has no awareness that truth telling can take away this heavy burden. To know this he must let the lies go.

When feminism first began, women talked openly about our desires to know men better, to love them for who they really are. We talked about our desires to be loved for who we really are (i.e., to be accepted in our physical and spiritual beings rather than feeling we had to make ourselves into a fantasy self to become the object of male desire). And we urged men to be true to themselves, to express themselves. Then when men began to share their thoughts and feelings, some women could not cope. They wanted the old lies and pretenses to be back in place. In the seventies, a popular Sylvia greeting card showed a woman seated in front of a fortune-teller gazing into a crystal ball. The caption on the front of the card read: "He never talks about his feelings." On the inside the response was: "Next year at 2:00 P.M. men will start talking about their feelings. And at 2:05 women all over America will be sorry." When we hear another person's thoughts, beliefs, and feelings, it is more difficult to project on to them our perceptions of who they are. It is harder to be manipulative. At times women find it difficult to hear what men have to say when what they tell us does not conform to our fantasies of who they are or who we want them to be.

The wounded child inside many males is a boy who, when he first spoke his truths, was silenced by paternal sadism, by a patriarchal world that did not want him to claim his true feelings. The wounded child inside many females is a girl who was taught from early

childhood on that she must become something other than herself, deny her true feelings, in order to attract and please others. When men and women punish each other for truth telling we reinforce the notion that lies are better. To be loving we willingly hear each other's truth and, most important, we affirm the value of truth telling. Lies may make people feel better, but they do not help them to know love.

3. bell hooks: για τη συγγραφέα και το έργο της²

Η Gloria Jean Watkins (1952 -), περισσότερο γνωστή με το καλλιτεχνικό της ψευδώνυμο bell hooks, είναι Αμερικανίδα ακαδημαϊκός και το έργο της περιλαμβάνει τη μελέτη της ανάπτυξης των διαφορετικών φεμινιστικών ταυτοτήτων, καθώς και των διάφορων κοινωνικών αντιλήψεων σχετικά με τις έγχρωμες γυναίκες και τη συνεισφορά τους στη συγγραφή.

Η Watkins γεννήθηκε και μεγάλωσε σε μία κοινωνικά διαχωρισμένη κοινότητα του αμερικανικού νότου. Στην ηλικία των 19, ξεκίνησε να γράφει το βιβλίο που αργότερα θα γινόταν το πρώτο ολοκληρωμένο της έργο. Πρόκειται για το *Είμαι και 'γω γυναίκα: Έγχρωμες γυναίκες και φεμινισμός* (Ain't I a woman: Black women and feminism), το οποίο εκδόθηκε το 1991. Σπούδασε αγγλική λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο του Στάνφορντ, από όπου αποφοίτησε το 1973. Το 1976 έλαβε το μεταπτυχιακό της από το Πανεπιστήμιο του Ουισκόνσιν, ενώ το 1983 ολοκλήρωσε και το διδακτορικό της στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια.

Εμπνεύστηκε το ψευδώνυμό της από το όνομα της προγιαγιάς της και το χρησιμοποιεί για να τιμήσει την κληρονομιά που άφησαν πίσω τους όλες οι προηγούμενες γενιές γυναικών. Συνήθως δεν γράφει με κεφαλαία τα αρχικά γράμματα του ψευδωνύμου της, διότι επιθυμεί να επιστήσει την προσοχή στο μήνυμα, που αυτό υποδηλώνει, και όχι στον εαυτό της. Ως ακαδημαϊκός, ανέλαβε να διδάξει μαθήματα σε διάφορους κύκλους σπουδών, οι οποίοι πρωτοεμφανίστηκαν σε πανεπιστήμια της Αμερικής. Ειδικότερα, στα μέσα της δεκαετίας του '70 παρέδιδε μαθήματα αγγλικής φιλολογίας και εθνοτικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο της Νότιας Καλιφόρνια. Μία δεκαετία αργότερα, ανέλαβε τη διδασκαλία των αφρικανικών και αφροαμερικανικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Γέιλ, ενώ κατά τη διάρκεια του '90 και μέχρι τις αρχές της επόμενης δεκαετίας δίδασκε αγγλική φιλολογία στο City College της Ν. Υόρκης καθώς και φεμινιστικές σπουδές στο Κολλέγιο Όμπερλιν. Από το 2004 εργάζεται ως καθηγήτρια στο Berea College στο Κεντάκι των ΗΠΑ.

Τη δεκαετία του '80, η συγγραφέας ίδρυσε μία ομάδα στήριξης για έγχρωμες γυναίκες και την ονόμασε Sisters of Yam, όνομα το οποίο αργότερα έγινε ο τίτλος ενός βιβλίου της, που εκδόθηκε το 1993 και αποδίδει φόρο τιμής στην αδελφότητα των έγχρωμων γυναικών. Άλλα έργα της ίδιας είναι τα εξής:

2 Πηγή: <https://www.britannica.com/biography/bell-hooks>

- Η Φεμινιστική Θεωρία από το Περιθώριο στο Επίκεντρο (Feminist Theory from Margin to Center) (1984)
- Αντίλογος: Σκέφτομαι ως Φεμινίστρια, Σκέφτομαι ως Έγχρωμη (Talking Back: Thinking Feminist, Thinking Black) (1989)
- Εμφάνιση Έγχρωμης: Φυλή και Εκπροσώπηση (Black Looks: Race and Representation) (1992)
- Σκοτώνοντας την Οργή: Τελειώνοντας τον Ρατσισμό (Killing Rage: Ending Racism) (1995)
- Επιστρέφοντας στο Πραγματικό: Φυλή, Φύλο και Τάξη στο Σινεμά (Reel to Real: Race, Sex, and Class at the Movies) (1996)
- Η Έκσταση που Θυμόμαστε: Συγγραφείς εν Ώρα Εργασίας (Remembered Rapture: The Writer at Work) (1999)
- Εκεί που Στεκόμαστε: Ζητήματα Τάξης (Where We Stand: Class Matters) (2000)
- Κοινωνία: Η Θηλυκή Αναζήτηση για Αγάπη (Communion: The Female Search for Love) (2002)

Έχει γράψει, επίσης, τα εξής συνοδευτικά βιβλία:

- Είμαστε Πολύ Κουλ: Έγχρωμοι Άντρες και Αρρενωπότητα (We Real Cool: Black Men and Masculinity) (2003)
- Η Προθυμία να Αλλάξουμε: Άντρες, Αρρενωπότητα και Αγάπη (The Will to Change: Men, Masculinity, and Love) (2004)

Τέλος, αμιγώς αυτοβιογραφικά έργα της συγγραφέα θεωρούνται τα ακόλουθα:

- Μαύρη ως το Κόκκαλο: Αναμνήσεις ενός Κοριτσιού (Bone Black: Memories of Girlhood) (1996)
- Τραύματα Πάθους: Η Ζωή ως Συγγραφέας (Wounds of Passion: A Writing Life) (1997)

Το απόσπασμα, που μεταφράστηκε παραπάνω, προέρχεται από το βιβλίο *All about love: New Visions* της bell hooks, το οποίο θα μεταφράζαμε ως *Τα Πάντα γύρω από την Αγάπη: Νέες Οπτικές*. Το εν λόγω βιβλίο κατατάσσεται ξεκάθαρα στην κατηγορία της αμερικανικής φεμινιστικής αυτοβιογραφικής λογοτεχνίας, καθώς όχι μόνο η συγγραφέας είναι αμερικανικής καταγωγής αλλά και το ίδιο το λογοτεχνικό έργο παρουσιάζει πληθώρα φεμινιστικών και αυτοβιογραφικών στοιχείων.

Ειδικότερα, με βάση τον διαχωρισμό του φεμινιστικού κινήματος από τη Martha Rampton³ (2015), καθηγήτρια του Πανεπιστημίου του Όρεγκον, θα μπορούσαμε να κατατάξουμε το εν λόγω έργο της hooks σε αυτά του λεγόμενου τρίτου κύματος, το οποίο ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του '90. Είναι φανερό, βέβαια, ότι η συγγραφέας ξεκίνησε να δραστηριοποιείται στην εποχή του δεύτερου κύματος (αρχές '60 - '90). Ωστόσο, οι απόψεις που εκφράζει στο συγκεκριμένο έργο παραπέμπουν περισσότερο σε αυτές των φεμινιστριών της επόμενης περιόδου, κάτι που συμφωνεί μάλιστα και με την χρονολογία έκδοσης του έργου, η οποία συμπίπτει με τα μέσα της περιόδου του τρίτου κύματος. Προκειμένου να γίνει ξεκάθαρος ο κύριος λόγος, για τον οποίο κατατάχθηκε το έργο στη συγκεκριμένη περίοδο του φεμινιστικού κινήματος, είναι αναγκαίο να εξετάσουμε τα ζητήματα, με τα οποία ασχολήθηκε ο φεμινισμός του δεύτερου και του τρίτου κύματος. Έτσι, το δεύτερο φεμινιστικό κύμα ασχολείται περισσότερο με τον διαχωρισμό του αρσενικού και του θηλυκού φύλου, με σκοπό το δεύτερο να αποκτήσει υπόσταση και να βγει από την αφάνεια, ενώ το τρίτο κύμα επιδιώκει πολύ περισσότερο να βρει εκείνα τα σημεία σύνδεσης ανάμεσα στα δύο φύλα, τα οποία θα μπορούσαν να τα φέρουν κοντά, με αποτέλεσμα να γεφυρώσει εν τέλει το λεγόμενο «χάσμα» ανάμεσά τους πάνω σε μία βάση αλληλοσεβασμού και αλληλοκατανόησης, θέση η οποία αποτελεί το βασικό αντικείμενο μελέτης του φεμινισμού.

Από άποψη περιεχομένου, το εν λόγω λογοτεχνικό έργο διαρθρώνεται σε 13 κεφάλαια, το καθένα από τα οποία έχει τίτλο μία λέξη η οποία αντιστοιχεί στα στοιχεία εκείνα, τα οποία σύμφωνα με τη συγγραφέα είναι απαραίτητα, προκειμένου να προσεγγίσουν οι άνθρωποι περισσότερο την εμπειρία της αγάπης, ή αλλιώς να υπάρξει ουσιαστική σύνδεση ανάμεσα στο αρσενικό και το θηλυκό. Υπό αυτό το πρίσμα, η συγγραφέας επικαλείται, εκτός από έργα άλλων συγγραφέων και επιστημόνων, και δικές της προσωπικές εμπειρίες, υποστηρίζοντας με αυτό τον τρόπο τις θέσεις της και δημιουργώντας ένα έργο 110 περίπου σελίδων, το οποίο αγγίζει και συνεπαίρνει το αναγνωστικό κοινό κυρίως λόγω του οικείου και εξομολογητικού του ύφους.

3 Πηγή: <https://www.pacificu.edu/about/media/four-waves-feminism>

4. Η μεταφραστική πρόθεση

Σε αυτό το σημείο, κρίνεται σκόπιμο να αναλυθεί η πρόθεση της μεταφράστριας, η οποία λειτουργεί συγχρόνως και ως μεταφραστική εντολή, με βάση την οποία πραγματοποιήθηκε το εγχείρημα της μετάφρασης του παραπάνω έργου. Πρώτα πρώτα, θα πρέπει να αναφερθεί ότι ένα τέτοιο είδος λογοτεχνικής μετάφρασης σήμερα θα γινόταν για έναν εκδοτικό οίκο, ενώ κατά πάσα πιθανότητα η μεταφράστρια θα καλούταν να επιχειρηματολογήσει σχετικά με τη χρησιμότητα και την αναγκαιότητα ύπαρξης ενός τέτοιου μεταφράσματος στον ελληνόφωνο χώρο. Υποθέτοντας, λοιπόν, ότι το προαναφερθέν σενάριο γίνεται πραγματικότητα, η επιχειρηματολογία της μεταφράστριας βασίζεται σε δύο σκέλη, το ένα από τα οποία έχει σχέση με το περιεχόμενο του λογοτεχνικού έργου και αφορά τους/τις παραλήπτες/παραλήπτριες του μεταφράσματος, ενώ το άλλο αποτελεί περισσότερο προσωπικό στόχο της μεταφράστριας και αφορά τον χώρο της μεταφρασεολογίας, όπως αυτή ορίζεται από τον Munday⁴.

Το πρώτο σημείο της επιχειρηματολογίας σχετίζεται με την επιτακτική ανάγκη διάδοσης της φεμινιστικής θεωρίας στην Ελλάδα, η οποία αποτελεί τμήμα του σημερινού παγκοσμιοποιημένου κόσμου και, λόγω αυτού, είναι προφανές ότι θα πρέπει να επιθυμεί να συμβαδίσει με τις τάσεις και τις αντιλήψεις του, έτσι ώστε να μην κινδυνέψει να βρεθεί στο περιθώριο. Επομένως, είναι μη αποδεκτό, όσον αφορά το ζήτημα της ισότητας των δύο φύλων, οι πολίτες του ελληνόφωνου χώρου να έχουν άγνοια, να μην εκφράζουν άποψη ή οι αντιλήψεις τους να προέρχονται από καθιερωμένα στερεότυπα μίας άλλης εποχής. Εκτός αυτού, το θέμα του φεμινισμού πρόσφατα επανήλθε και εδραιώθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό στην ξενόγλωσση επικαιρότητα, ενώ πολύ συχνά γίνονται αναφορές στα ΜΜΕ σχετικά με δημοφιλείς προσωπικότητες, οι οποίες υποστηρίζουν ανοιχτά τη θεωρία της ισότητας των φύλων, οργανώνουν καμπάνιες ή ακόμα και διαδικτυακές φεμινιστικές αναγνωστικές λέσχες. Την ίδια στιγμή, το ελληνόφωνο κοινό ενημερώνεται μεν γι' αυτές τις εξελίξεις, χωρίς ωστόσο να έχει τη δυνατότητα να ανατρέξει σε κάποια πηγή, προκειμένου να ενημερωθεί περαιτέρω σχετικά με το τι πρεσβεύει το κίνημα. Εφόσον δεν υπάρχουν πηγές πληροφόρησης, αναμασιούνται διαρκώς οι ήδη υπάρχουσες παλαιωμένες αντιλήψεις, οι οποίες κάποια στιγμή στις αρχές της δράσης του κινήματος του φεμινισμού έφτασαν στον ελληνόφωνο χώρο και ερμηνεύτηκαν με συγκεκριμένο τρόπο ανάλογα με τα τότε κοινωνικά δεδομένα κι έτσι δεν

4 Η μεταφρασεολογία αποτελεί τη «μελέτη της μετάφρασης ως ακαδημαϊκού γνωστικού αντικειμένου και άρχισε στην πραγματικότητα τα πενήντα τελευταία χρόνια» (Munday 2004: 25)

είχαν ποτέ την ευκαιρία να επικαιροποιηθούν. Πάνω σε αυτή τη βάση, λοιπόν, κρίνεται αναγκαίο να προκύψουν οι ανάλογες πηγές, οι οποίες προέρχονται από τον ξενόγλωσσο λογοτεχνικό χώρο (κατά κύριο λόγο από τον αγγλόφωνο) και σκοπό θα έχουν να πληροφορήσουν επαρκώς σχετικά με το θέμα.

Το δεύτερο σημείο της επιχειρηματολογίας έχει να κάνει με την εισαγωγή της έννοιας της φεμινιστικής μετάφρασης στα ελληνόφωνα ακαδημαϊκά δεδομένα. Σε πρώτη φάση, σημαντικό είναι να οριστεί ο όρος φεμινιστική μετάφραση. Ενδεικτικά, παρατίθενται δύο ορισμοί, ένας του Eshelman και ένας της Simon, οι οποίοι υποδεικνύουν τη σύγχυση που υπάρχει ακόμη όσον αφορά τη σημασία του όρου και η οποία προκύπτει από το γεγονός ότι ο όρος έχει αρχίσει να χρησιμοποιείται πολύ πρόσφατα, με αποτέλεσμα να μην έχει προσδιοριστεί ακριβώς το πεδίο δράσης του. Σύμφωνα με τον Eshelman (2007: 16), ο όρος φεμινιστική μετάφραση «καλύπτει τις μελέτες σχετικά με τον τρόπο που το φύλο έχει μεταφραστεί σε ήδη εκδοθέντα έργα, καθώς και τις γραπτές δηλώσεις και σκέψεις των ασκούμενων μεταφραστών/μεταφραστριών που περιγράφουν τον συσχετισμό ανάμεσα στον φεμινισμό και το έργο τους». Σύμφωνα με τον Munday (2004: 213), «οι φεμινίστριες μεταφρασεολόγοι διακρίνουν έναν παραλληλισμό ανάμεσα στη θέση της μετάφρασης, η οποία συχνά θεωρείται παράγωγο κατώτερο από το πρωτότυπο κείμενο, και σε εκείνη της γυναίκας, η οποία συχνά καταπιέζεται στην κοινωνία και τη λογοτεχνία». Γι' αυτόν τον λόγο, η Simon (1996: 2) δηλώνει ότι στη φεμινιστική μετάφραση «η πιστότητα δεν πρέπει να προσανατολίζεται ούτε προς τον συγγραφέα ούτε προς τον αναγνώστη, αλλά προς το μεταφραστικό σχέδιο – ένα σχέδιο στο οποίο συμμετέχουν τόσο ο συγγραφέας όσο και ο μεταφραστής». Συμπερασματικά, επιχειρώντας να συνενώσουμε τις παραπάνω δηλώσεις, οι οποίοι εκφράζουν διαφορετικές πλευρές της φεμινιστικής μετάφρασης, και με βάση τον ορισμό της μετάφρασης που δίδεται στο Λεξικό Γλωσσολογίας του Larousse⁵, θα λέγαμε ότι φεμινιστική μετάφραση είναι η έκφραση σε μία γλώσσα-αφίξεως αυτού που έχει ήδη εκφραστεί σε μία γλώσσα-αφετηρίας, με τρόπο σύμφωνο ως προς τη θεωρία της ισότητας των φύλων και με σκοπό την προώθησή της.

5 «Μετάφραση είναι η έκφραση σε μιαν άλλη γλώσσα (ή γλώσσα στόχος) αυτού που έχει ήδη εκφραστεί σε μιαν άλλη γλώσσα-πηγή, κατά διατήρηση δε των σημασιολογικών και υφολογικών ισοδυναμιών» (Κεντρωτής 1996: 53)

5. Μεταφραστικά σχόλια

Προκειμένου να γίνει πιο κατανοητό το αντικείμενο της φεμινιστικής μετάφρασης, χρήσιμο κρίνεται να αναφερθούν ορισμένα μεταφραστικά προβλήματα, που συναντήθηκαν κατά τη μετάφραση του εν λόγω λογοτεχνικού έργου, καθώς και οι μέθοδοι που ακολουθήθηκαν για την επίλυσή τους.

Η κυριότερη και συνηθέστερη πρόκληση κατά τη μετάφραση ενός φεμινιστικού κειμένου προς την Ελληνική είναι η αποφυγή της χρήσης του αρσενικού γένους, όταν πρόκειται για τη μετάφραση ονόματος ή ονοματικής έκφρασης, η οποία αναφέρεται εξίσου και στο αρσενικό και στο θηλυκό γένος (ενίοτε ακόμα και στο ουδέτερο). Οπότε, π.χ. κατά τη μετάφραση του **partner** (σελ. 31 στο πρωτότυπο) προτιμήθηκε η μετάφραση **ο/η σύντροφος**, αντί του **ο σύντροφος**, το οποίο θα αναφερόταν στο αρσενικό γένος γενικευτικά. Σε σημεία, ωστόσο, όπου το όνομα αναφέρεται αποκλειστικά σε κάποιο αρσενικό πρόσωπο, εκεί η χρήση του αρσενικού γένους επιβάλλεται. Για παράδειγμα, στη φράση **all visionary male thinkers** (σελ. 41), μεταφράζουμε **όλοι οι προοδευτικοί στοχαστές**, ενώ δεν υπάρχει λόγος να αναζητήσουμε τρόπο να συμπεριλάβουμε και το θηλυκό γένος. Επίσης, στη φράση **male companion** (σελ. 41) μεταφράζουμε με το ίδιο σκεπτικό **ο σύντροφος**. Αντίθετα, για το **sociologists and psychologists** (σελ. 33), θα πρέπει να μεταφράσουμε κάνοντας εμφανές ότι γίνεται αναφορά και στο θηλυκό γένος, οπότε έχουμε **πολλοί και πολλές κοινωνιολόγοι και ψυχολόγοι**.

Σε συνάρτηση με την προηγούμενη πρόκληση, προβληματική είναι πολλές φορές και η μετάφραση των αντωνυμιών και των επιθέτων. Ο Μπαμπινιώτης (2012: 219) αναφέρει σχετικά με την ανδροκρατία στην ελληνική γλώσσα, ότι «γενικότερα, το αρσενικό χρησιμοποιείται στην επικοινωνία, όταν επιδιώκονται γενικές αναφορές, όπου η διάκριση του γένους δεν έχει ιδιαίτερη σημασία». Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συχνή μετάφραση του **someone**, το οποίο αποδίδουμε στα ελληνικά ως **κάποιο πρόσωπο** και όχι ως **κάποιος** ή **κανείς**. Επιπροσθέτως, αξίζει να αναφέρουμε το **adult**, το οποίο απαντάται συχνά στο πρωτότυπο, και μεταφράζουμε ως **ενήλικο πρόσωπο/άτομο**, διότι δεν είναι ξεκάθαρο σε ποιο γένος αναφέρεται.

Γενικότερα αποφεύγεται κατά τη μετάφραση η χρήση αρσενικών αντωνυμιών, όταν επιθυμούμε να δηλώσουμε ότι κάτι ισχύει ή δεν ισχύει γενικά, ενώ προτιμάμε τη μετάφραση είτε με χρήση και αρσενικού και θηλυκού γένους, είτε με χρήση παθητικής φωνής είτε με

παράλειψη της αντωνυμίας, αν αυτό είναι δυνατό χωρίς να αλλοιώνεται το νόημα. Για παράδειγμα, στο **many of us** (σελ. 34) μεταφράζουμε **πολλοί και πολλές από μας**, ενώ στο **few people around them tell the truth** (σελ. 35) μεταφράζουμε **πόσο σπάνια λέγεται η αλήθεια**. Από την άλλη, στο **an essential component of patriarchal thinking for everyone** (σελ. 42) μεταφράζουμε **αναγκαίο συστατικό στοιχείο του πατριαρχικού τρόπου σκέψης**, παραλείποντας τη μετάφραση της αντωνυμίας **everyone**, το νόημα της οποίας δεν είναι αναγκαίο για τη μετάφραση, όπως και στο **gaining power over others** (σελ. 42) μεταφράζουμε **για να κερδίζει εξουσία**, καθώς το νόημα του **over others** στα ελληνικά εννοείται.

Μία πολύ σημαντική στρατηγική επίλυσης προβλημάτων στη φεμινιστική μετάφραση θα μπορούσε να θεωρηθεί και η χρήση του α' πληθυντικού προσώπου, καθώς με αυτόν τον τρόπο δηλώνεται η πολυπόθητη ενότητα και συνεργασία, που επιδιώκονται από την εφαρμογή της θεωρίας της ισότητας των φύλων. Βέβαια, ο/η μεταφραστής/μεταφράστρια συχνά καθοδηγείται από το πρωτότυπο σχετικά με το πότε πρέπει να χρησιμοποιήσει α' πληθυντικό πρόσωπο στο μετάφρασμα, όπως στην περίπτωση του **when we first learn...as children** (σελ. 33) όπου μεταφράζουμε **όταν μαθαίνουμε από παιδιά ακόμα και όχι όταν κανείς (!) μαθαίνει από παιδί ακόμη**.

Όπως μας πληροφορεί ο Μπαμπινιώτης (2012: 219), «ακόμη και στη σύνταξη το αρσενικό υπερισχύει του θηλυκού γένους, π.χ. ο Πέτρος και η γυναίκα του είναι γραμμένοι (όχι γραμμένες) στα μητρώα του Δήμου Αθηναίων». Το συγκεκριμένο ζήτημα εμφανίστηκε και κατά την παραπάνω μετάφραση, ειδικότερα στη φράση **when men and women are loyal to ourselves and others** (σελ. 42) όπου αντί να μεταφράσουμε **όταν οι άντρες και οι γυναίκες είναι πιστοί στον εαυτό τους και στους γύρω τους** προτιμάμε το **όταν έχουμε πίστη σε εμάς και τα άτομα γύρω μας**, δηλαδή τη χρήση του α' πληθυντικού προσώπου.

Παρόλα αυτά, αναφορικά με τη χρήση του α' προσώπου, παρατηρούμε στο πρωτότυπο ότι η συγγραφέας από τη σελίδα 41 και έπειτα αρχίζει να το χρησιμοποιεί απευθυνόμενη αποκλειστικά στις γυναίκες, συμπεριλαμβάνοντας και τον εαυτό της μεταξύ αυτών, όπως όταν γράφει π.χ. **to hit women as a way of subordinating us** (σελ. 41) ή **we feel we want or deserve** (σελ. 43). Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι σε αυτά τα σημεία εκφράζεται με αυτόν τον τρόπο είτε λόγω «κεκτημένης ταχύτητας», δηλαδή χωρίς να το συνειδητοποιεί καθώς γράφει, είτε διότι σε εκείνα τα σημεία επιθυμεί να απευθυνθεί στις γυναίκες ως ομάδα, κάτι που όμως ξενίζει τους ενδεχόμενους άντρες αναγνώστες κατά την ανάγνωση. Οπότε,

κατά τη μετάφραση προτιμήθηκε η μη χρήση του α' πληθυντικού προσώπου με αυτόν τον τρόπο και η αντικατάστασή του με γ' πληθυντικό, προκειμένου το α' πληθυντικό να συνεχίσει (στο μετάφρασμα τουλάχιστον) να αποτελεί συνδετικό κρίκο για τα δύο γένη, και ακολούθως για τα δύο φύλα.

Σε λεξιλογικό επίπεδο, οι παρατηρήσεις ως προς τη μετάφραση του συγκεκριμένου έργου είναι μεν λιγότερες, εξίσου όμως σημαντικές. Ενδεικτικά, αξίζει να παρατηρήσουμε ότι τα ζεύγη **males-females** και **men-women** δεν φαίνεται να χρησιμοποιούνται το ένα αντί του άλλου για να δηλώσουν κάτι συγκεκριμένο. Αντίθετα, φαίνεται να τοποθετούνται τυχαία στο κείμενο από τη συγγραφέα. Συνεπώς, η μετάφραση και των δύο ζευγών με τον ίδιο τρόπο δεν επηρεάζει το περιεχόμενο του μεταφράσματος.

Σχετικά με τη μετάφραση της λέξης **manhood**, η οποία συναντάται αρκετές φορές στο πρωτότυπο, επιλέχθηκε η ελληνική λέξη **αντροσύνη**⁶ και όχι άλλες με παρόμοια σημασία, όπως, **ανδρισμός**, **αρρενωπότητα** κ.α. Ο λόγος είναι ότι η συγκεκριμένη ελληνική λέξη, ακριβώς όπως η αγγλική χωρίζεται σε δύο συνθετικά και περιλαμβάνει και τις δύο σημασίες της αγγλικής, οι οποίες είναι, από τη μία, η ίδια η ιδιότητα που δηλώνει το α' συνθετικό και, από την άλλη, το σύνολο προσώπων που χαρακτηρίζονται από από την ιδιότητα αυτή.

Ο Μπαμπινιώτης (2012: 514), σχετικά με το γυναικείο γλωσσικό ζήτημα, αναφέρει ότι «η τάση στη γλώσσα και σε σχέση με την Αγγλική είναι να καταργηθεί η αποκλειστική δήλωση [...] της ίδιας της σημασίας «άνθρωπος» δια μόνης της λέξης “man”». Πράγματι, παρατηρούμε ότι η hooks δεν χρησιμοποιεί ποτέ την αγγλική λέξη **men** με τη σημασία τού **άνθρωποι**, παρά την αντικαθιστά με το **people**, γεγονός που φυσικά δεν προκαλεί κάποιο πρόβλημα κατά τη μετάφραση προς τα ελληνικά, αλλά αξίζει να επισημανθεί ως περίπτωση ενδογλωσσικής μετάφρασης, θα λέγαμε, από την ανδροκρατική εκδοχή της αγγλικής γλώσσας προς την αντίστοιχη φεμινιστική.

6 Βλ. Λεξικό Μπαμπινιώτη (2012), σελ. 262, λήμμα «αντροσύνη»

Επίλογος - Συμπεράσματα

Ανακεφαλαιώνοντας, σημαντικό είναι να υπογραμμιστεί ότι η μετάφραση φεμινιστικών κειμένων, και μάλιστα λογοτεχνικών, δεν είναι σε καμία περίπτωση έργο απλό. Ο/Η μεταφραστής/-στρια καλείται να αντιμετωπίσει τον ανδροκρατικό χαρακτήρα των εκάστοτε γλωσσών, με τις οποίες ασχολείται, και εκεί θα πρέπει να αποδειχθεί αρκετά εφευρετικός/ή, προκειμένου να καταφέρει να επιλύσει τα μεταφραστικά προβλήματα, που προκύπτουν, με τον πιο κατάλληλο τρόπο. Το έργο της φεμινιστικής μετάφρασης, λοιπόν, θα λέγαμε μεν ότι παρουσιάζει μεγάλο βαθμό δυσκολίας, δεν είναι όμως ακατόρθωτο.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, έχει μεγάλη σημασία να τεθούν εξ αρχής όρια σε σχέση όχι μόνο με τον ορισμό της φεμινιστικής μετάφρασης, αλλά και με τη χρησιμότητα που θα είχε η μετάφραση του εκάστοτε φεμινιστικού κειμένου, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες, όπως ο τόπος και ο χρόνος έκδοσης του μεταφράσματος, το μορφωτικό επίπεδο του αναγνωστικού κοινού κ.α. Για παράδειγμα, θα ήταν άσκοπη αυτή τη στιγμή η μετάφραση ενός φεμινιστικού έργου όπως το *A Vindication of the Rights of Woman* της Mary Wollstonecraft, το οποίο εκδόθηκε το 1792 και, όσον αφορά το θέμα της ισότητας των φύλων, αναφέρεται σε μία πραγματικότητα πολύ διαφορετική από τη σημερινή, καθώς το ευρύ αναγνωστικό κοινό δεν θα ενδιαφερόταν να διαβάσει ένα τέτοιο άκαιρο έργο, ενώ την ίδια στιγμή υπάρχει πληθώρα άλλων φεμινιστικών έργων, τα οποία γράφτηκαν πιο πρόσφατα και αντανακλούν ακριβώς τις συνθήκες της σημερινής εποχής. Βέβαια, το παραπάνω έργο θα είχε ενδιαφέρον, ενδεχομένως, να μεταφραστεί κάποια στιγμή για ιστορικούς λόγους.

Συμπερασματικά, όπως ακριβώς «γεννήθηκε» ο νέος αυτός κλάδος της φεμινιστικής μετάφρασης, αφουγκραζόμενος δηλαδή την ανάγκη της κοινωνίας για περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη, με τον ίδιο τρόπο θα πρέπει να λειτουργεί και ο/η μεταφραστής/στριας φεμινιστικών έργων, προκειμένου να προσφέρει στην ίδια αυτή κοινωνία έργα, τα οποία μπορούν να καλύψουν την ανάγκη αυτή.

Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφικές αναφορές:

Eshelman, David (2007), “Feminist Translation As Interpretation”, *Translation Review Vol. 74*, London: Routledge

hooks, bell (2001), *All About Love: New Visions*, New York: Harper Perennial

Munday, Jeremy (2004), *Μεταφραστικές σπουδές: Θεωρίες και εφαρμογές*, Αθήνα: Μεταίχμιο

Simon, Sherry (1996), *Gender In Translation*, London: Routledge

Κεντρωτής, Γιώργος (1996), *Θεωρία και πράξη της μετάφρασης*, Αθήνα: Διάυλος

Μπαμπινιώτης, Γεώργιος (2012, 4η έκδοση), *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας

Ηλεκτρονικές πηγές:

<https://www.britannica.com/biography/bell-hooks> (τελευταία πρόσβαση: 12/9/2018)

<https://www.pacificu.edu/about/media/four-waves-feminism> (τελευταία πρόσβαση: 12/9/2018)